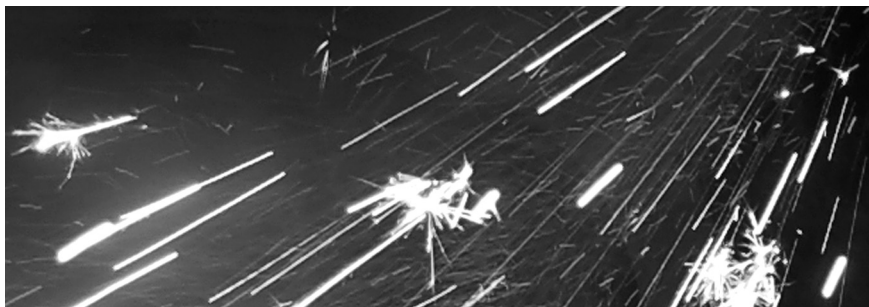

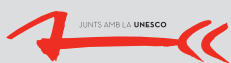
canemàs

REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

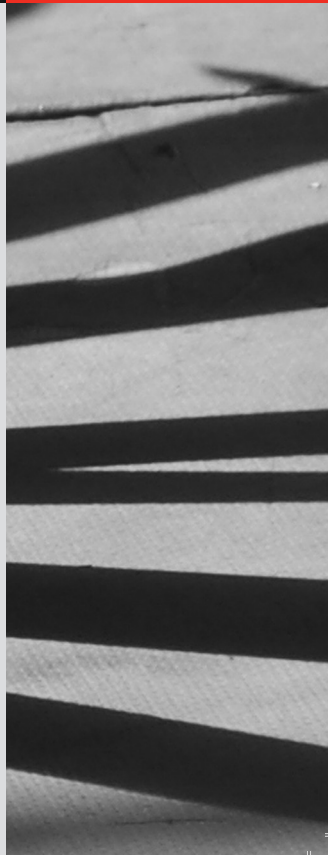

06

MONOGRÀFIC: L'IMPACTE
DE LA FESTA A BARCELONA

Associacionisme
Cultural **Català**

canemàs

revista de pensament associatiu

núm. 06 (monogràfic: l'impacte de la festa a Barcelona)

L'ENS DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL CATALÀ és una iniciativa de la Federació de Cors de Clavé, la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya, el Moviment Coral Català, la Federació Catalana de Societats Musicals, la Federació Sardanista de Catalunya, la Fundació La Roda, l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires, el Gran Orient de Catalunya, l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya, la Coordinadora de Trabucaires de Catalunya, la Federació Catalana de Pessebristes, ADIFOLK, el Moviment Laic i Progressista, la Fundació Paco Candel, la Coordinadora de Pastorets de Catalunya, la Federació de Diables i Dimonis de Catalunya, el Secretariat de Corals Infants de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, la Federació Catalana de Catifaires, la Coordinadora de Colles de Gegants i Bestiari de Ciutat Vella de Barcelona, l'Associació Catalana de Puntaires i la Federació de Colles de Falcons de Catalunya. XarxaAteneu, Casals Joves de Catalunya, la Federació Cors de Clavé Catalunya Nord, la Coordinadora de Ball de Bastons de Catalunya i la Federació d'Associacions i Clubs UNESCO de Catalunya.

Entitat acreditada per la UNESCO per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial.

Disseny gràfic
Faino Comunicació

Correcció lingüística
Eulàlia Salvat

Fotografia
Antoni Carné

PVP d'aquest número:
7,00 €

Suscripció:
12,00 € (2 números)

Impressió
El Tinter, Arts
Gràfiques, Edicions i
Produccions SAL

ISSN
2014-5519

Dipòsit legal
B-4484-2012

CONSELL DE REDACCIÓ

Gemma Aguilera, Pere Baltà, Antoni Carné, Enric Cirici, Joan-Ramon Gordo, Èric Jover, Joan Maluquer i Josep Santesmases

Edita: Ens de l'Associacionisme Cultural Català. www.ens.cat

Correspondència: Ens de l'Associacionisme Cultural Català
Pl. de Víctor Balaguer, 5, 5è, 08003 Barcelona, el Barcelonès.
Tel. (34) 93 269 10 42, www.ens.cat, info@ens.cat

© Ens de l'Associacionisme Cultural Català

Els judicis i opinions expressats en els articles publicats a la revista són exclusivament responsabilitat de l'autor. L'opinió de Canemàs, revista de pensament associatiu, només s'expressa a l'editorial.

AMB EL SUPORT DE:

Ajuntament
de Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

canemàs | 06

MONOGRÀFIC:
L'IMPACTE DE LA FESTA
A BARCELONA

04 **L'impacte del fet festiu a la ciutat.** JAUME CIURANA I LLEVADOT

08 **INTRODUCCIÓ**

ARTICLES

16 **Festes, cultura popular i cohesió social.** ADRIÀ PUJOL CRUELLS

28 **Festa i diversitat sociocultural a Barcelona.** JORDI PANYELLA CARBONELL

42 **Festa i protesta, les altres festes.** La festa alternativa en el context de la festa popular d'arrel tradicional. JOSEP FORNÉS I GARCIA

54 **Festa, participació i convivència.** JOAN MANUEL V. PARIS

70 **L'impacte econòmic de la festa.** TONI GONZÀLEZ

84 **Les festes populars i l'escola.** Educació, festa i carrer. RICARD BONMATÍ GUIDONET

98 **Protocols festius.** Una aproximació a les dinàmiques i als documents que pretenen la regulació i la protecció de formes festives locals considerades de valor patrimonial. AMADEU CARBÓ

ESTUDI

114 **Estudi d'impacte del moviment festiu a la ciutat de Barcelona.** ENS DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL CATALÀ

170 **Annex 1.** Resultats de l'explotació de l'enquesta

184 **Annex 2.** Relació d'entitats que han participat a l'estudi

186 **HAN COL·LABORAT EN AQUEST NÚMERO**

L'impacte del fet festiu a la ciutat

Jaume Ciurana i Llevadot

Tinent d'alcalde de Cultura, Coneixement, Creativitat
i Innovació de l'Ajuntament de Barcelona

L'Informe que teniu a les mans és el resultat de l'estudi encarregat a l'Ens de l'Associacionisme Cultural Català per a mesurar l'impacte del moviment festiu a la ciutat de Barcelona. Alhora, vol fer una radiografia del sector de la cultura popular a Barcelona, així com del treball i experiència dels tècnics de l'Ajuntament de Barcelona i del seu Institut de Cultura.

Aquest Informe forma part de l'atenció prioritària que el govern de la ciutat ofereix al moviment de la cultura popular i tradicional. De fet, ha de ser una eina de gran valor que ens ha de permetre atendre i millorar el suport a la realitat de la cultura popular catalana a la nostra ciutat.

El primer que ens diu aquest informe és que el 7% dels barcelonins i les barcelonines participen en entitats o activitats de la cultura popular. És una realitat de gran impacte que va més enllà de les exhibicions i dels dies de festa. A Barcelona 117.718 persones dediquen tardes, vespres i nits a fer viure la festa (12 milions d'hores anuals segons el mateix informe). Ja voldrien altres grans capitals europees comptar amb una base cultural que participa i fa viure el sotabosc cultural de la ciutat de manera tant dinàmica. A Barcelona hi ha passió pel món de la cultura popular i tradicional, i així ho demostren les 514 entitats dedicades a l'associacionisme cultural.

La cultura popular i tradicional actua, a més, com un element importantíssim de projecció de Barcelona i Catalunya a l'exterior. Les entitats de Barcelona organitzen 6.200 activitats anuals, una mitjana de 119 activitats per setmana, que són una part fonamental del moviment festiu de la ciutat i atrauen més de 8,3 milions d'assistents.

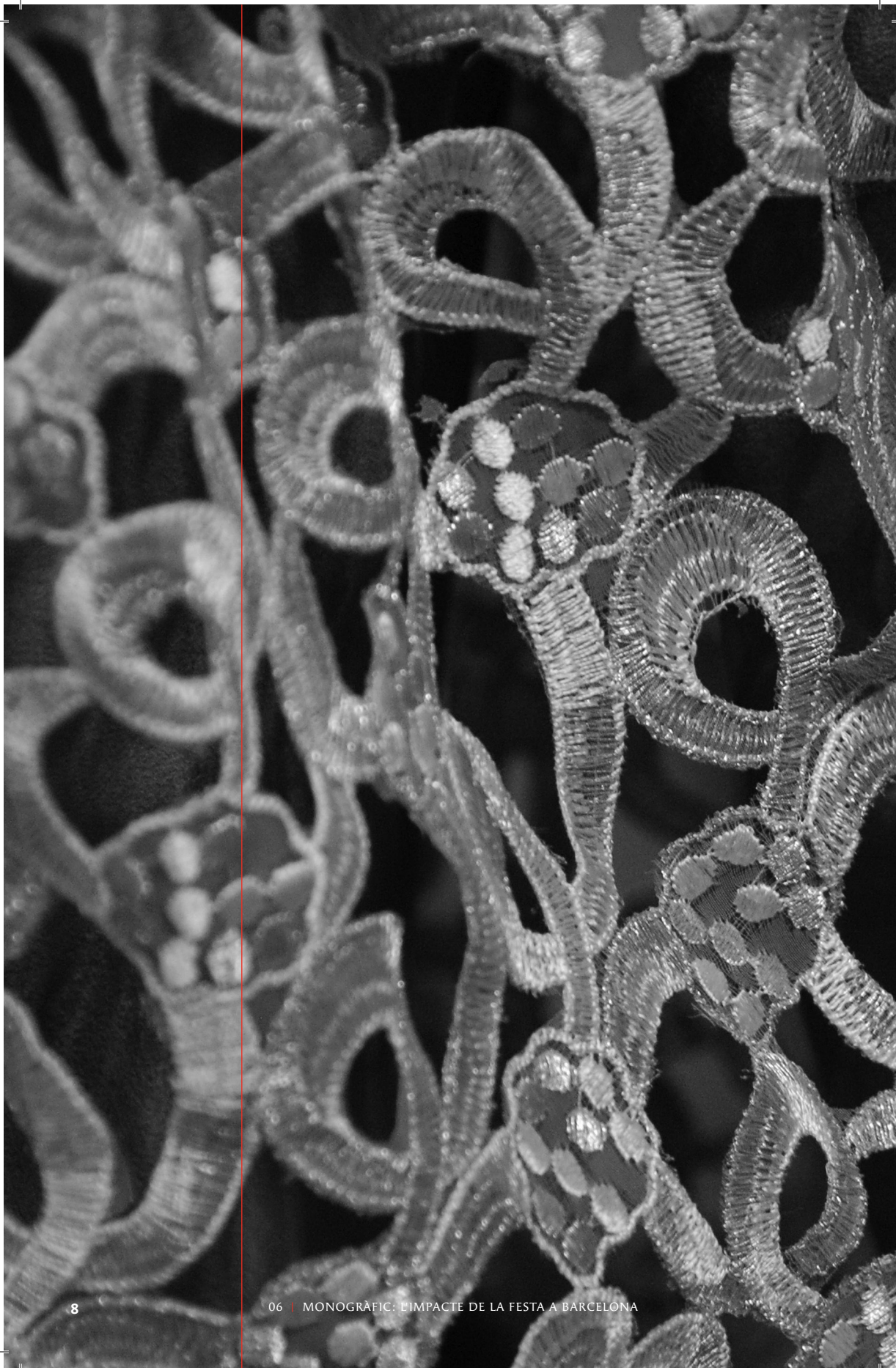
Segons afirma aquest estudi, per cada euro que les entitats reben de les administracions públiques, el sector ho reverteix en una despesa de 4,23 euros; d'aquesta manera, s'incentiva

un important moviment econòmic. Actualment, prop d'un 40% dels ingressos anuals de les entitats són generats per les pròpies activitats. Aquesta és una dada molt positiva perquè dóna bona mostra de la capacitat del sector per a produir ingressos i, per tant, d'apropar-se a l'autogestió.

El suport que l'Ajuntament de Barcelona ofereix a la cultura popular va més enllà de les subvencions. Alguns exemples: la Festa Catalana que es mostra al visitant turístic de Barcelona i que, de fet, les colles de casa utilitzen per a convidar colles de fora; el programa d'exposicions divulgatives que volta per tots els territoris de parla catalana; o la presència de les colles castelleres de la ciutat al món: Estocolm, Montpeller, Anvers, Festival Sfinks, Bombay, Bilbao, etc.

Finalment, la interlocució permanent i constant que, des de l'Ajuntament de Barcelona, fem amb els representants de les entitats i associacions de la cultura popular i tradicional ens permet millorar el suport que hi realitzem. En aquest mandat hem posat en marxa la xarxa Cases de la Festa, una xarxa per a posar en valor els equipaments municipals que dediquen la seva acció a promoure la cultura popular i tradicional; hem endegat el Programa de cultura popular a l'Escola, que ha creat 8 tallers diferenciats per a totes les edats del curs escolar; hem posat en marxa la Festa Catalana, una proposta per a donar a conèixer la cultura popular i tradicional del país als milions de visitants que trepitgen cada any la ciutat; i hem instaurat el Premi Ciutat de Barcelona en la categoria de cultura tradicional i popular.

Aquestes iniciatives conjuntes són una mostra de la vitalitat d'un sector que ha sabut crear també estructures organitzatives com l'Ens de l'Associacionisme Cultural Català, creador d'aquest estudi i a qui vull encoratjar a continuar amb aquesta tasca. Us animo, doncs, a llegir l'estudi amb esperit crític i alhora proposant noves vies de recerca i treball.

INTRODUCCIÓ

LENS DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL és una organització de tercer nivell creada el 2007 i que aglutina vint-i-set federacions de l'àmbit de l'associacionisme cultural català. Els seus membres són els següents: Federació de Cors de Clavé, la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya, el Moviment Coral Català, la Federació Catalana de Societats Musicals, la Federació Sardanista de Catalunya, la Fundació La Roda, l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires, el Gran Orient de Catalunya, l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya, la Coordinadora de Trabucaires de Catalunya, la Federació Catalana de Pessebristes, ADIFOLK, el Moviment Laic i Progressista, la Fundació Paco Candel, la Coordinadora de Pastorets de Catalunya, la Federació de Diables i Dimonis de Catalunya, el Secretariat de Corals Infantils de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, la Federació Catalana de Catifaires, la Coordinadora de Colles de Gegants i Bestiari de Ciutat Vella de Barcelona, l'Associació Catalana de Puntaires i la Federació de Colles de Falcons de Catalunya. Així mateix, compta

La festa i la cultura són construccions simbòliques. Els humans som animals simbòlics entre d'altres coses perquè a diferència dels altres animals, celebrem festes.

amb les entitats col·laboradores següents: XarxaAteneu, Casals Joves de Catalunya, la Federació Cors de Clavé Catalunya Nord, la Federació d'Associacions i Clubs UNESCO de Catalunya i la Coordinadora de Ball de Bastons de Catalunya.

El seu origen és fruit d'un procés de debat associatiu realitzat entre els anys 2003 i 2005 anomenat *Debats al territori* les conclusions més significatives del qual es centren en els aspectes següents:

- la comunicació i difusió de les activitats més significatives dels seus membres.
- la reflexió al voltant del fet associatiu.
- la incidència en la societat catalana.

Alhora disposa de diferents eines que ha anat construint en aquests més de set anys d'existència.

L'any 2012 rep l'encàrrec de part de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona de realitzar un estudi sobre l'impacte de la festa a la ciutat. Aquest estudi és la base de la publicació que teniu a les mans que comptà amb la col·laboració professional de l'ICC Consultors. Cal tenir en compte, però, que no és la primera vegada que aquest tema ha estat d'alguna manera tractat. Sant Joan, els inventaris de festes, etc. són alguns dels estudis sectorials realitzats amb anterioritat.

Com que les aproximacions molt tècniques són fredes i les estadístiques són poc rellevants en el sentit que no donen una fotografia en moviment, hem volgut trobar una tercera dimensió conceptual que ajudés a contextualitzar el fenomen i incorporés aspectes més dinàmics. És per aquest motiu que hem encarregat a un seguit d'experts (perquè tenen experiència) i alhora especialistes (perquè tenen una base teòrica) uns articles conceptuals que apleguen una sèrie de reflexions i que situen d'una forma diacrònica l'abans, la història d'on venim i com hem arribat a ser, tot formulant fins i tot algunes hipòtesis de treball amb la voluntat de poder incidir en el futur. Aquests breus articles condensen una informació més literària que no pas estadística i això creiem que ajuda a tenir aquesta dimensió més dinàmica i conceptual del tema.

La festa i la cultura són construccions simbòliques. Els humans som animals simbòlics entre d'altres coses perquè a di-

ferència dels altres animals, celebrem festes. Per tant, aquesta realitat profundament humana, aquest costum de celebrar festes mereix no només una aproximació analítica sinó quelcom que va més enllà, és a dir, una interpretació i una construcció també simbòlica. I aquesta no és només mesurable en dues dimensions, sinó que en cal una tercera. És per aquest motiu que s'han encarregat aquestes articles. Reflexions teòriques en base a una experiència pràctica. Totes les persones que han fet aquests articles són gent que en un moment determinat han tocat i remenat la festa, que han tingut a les seves mans responsabilitats organitzatives de festes. Han estat gent que s'han embrutat les mans fent festa, que no s'ho han mirat des de fora. Són gent que han experimentat els fets, que han comés errors, que n'han esmenat i, per tant, poden esmenar la plana. Són, en definitiva, gent autoritzada. D'aquesta manera, la fredor d'un estudi analític es complementa amb la reflexió de l'expert.

En aquesta línia, al treball «Festa, cultura popular i cohesió social», l'antropòleg Adrià Pujol s'endinsa en els diferents conceptes de cultura tot denunciant els diversos intents d'apropiació institucional de les festes populars per convertir-se en altaveus de les consignes oficials i a l'inrevés, amb un apoderament popular de tradicions promogudes de manera del tot artificial i aprofundint en les anomenades *festes alternatives*, una munió de praxis festives freqüents que es donen al costat o fins i tot d'esquena al model municipal per acabar dient-nos que a Barcelona la festa gaudeix de bona salut, sobretot pel que fa a la seva funció. La festa cohesiona. Els agents han canviat, en efecte; en molts casos, els temes també, i el mateix passa amb les formes. Ara bé, el que no ha canviat gens és la qualitat de la festa com a aglutinant.

És evident que la festa crea identitat perquè cohesiona socialment la comunitat. Participar vol dir sentir-se part de la comunitat. La festa identifica, et fa sentir del comú, et fa sentir gent, d'una dimensió que va més enllà de la persona individual. Crea un nosaltres en construcció dinàmica constant, de generació en generació, i fins i tot a més curt termini. En aquests nosaltres hi tenen cabuda evidentment el col·lectiu

Totes les persones que han fet aquests articles són gent que en un moment determinat han tocat i remenat la festa, que han tingut a les seves mans responsabilitats organitzatives de festes.

**La dimensió
ciutadana i
urbana de la
festa fa que
s'incorporin
pràctiques
culturals de
molts pobles
diferents, de la
gent, etc.**

d'immigrats perquè ells també construeixen aquest comú que va canviant. La dimensió ciutadana i urbana de la festa fa que s'incorporin pràctiques culturals de molts pobles diferents, de la gent, etc. Els immigrants porten la seva cultura, la seva música, els seus balls, les seves festes, els seus ritmes, etc. Les festes com més populars siguin més incorporen tot aquest bagatge cultural, més integren en un nosaltres que canvia absolutament. La festa és profundament transformadora i mestissa perquè és transgressora, capaç de ser permeable a totes les sensibilitats. Té un valor i un poder enorme.

L'investigador Jordi Panyella analitza a «Festa i diversitat sociocultural a Barcelona» com s'ha manifestat la festivitat promoguda per col·lectius socioculturals diversos a la ciutat per tal d'intentar respondre a les preguntes de si existeix algun tipus de paràmetre comú entre elles, i si existeix o podria existir algun tipus de festa d'alguna manera inclusiva, tot aprofundint en allò que defineix l'expressió de la diversitat en la festa, si ha de ser el sentiment de pertinença a la celebració en qüestió, tot fent un repàs, no exhaustiu, però sí significatiu, de diferents iniciatives ciutadanes al respecte.

Des dels anys setanta s'han donat festes alternatives, moltes vegades com a resposta a les festes oficials. No són d'ara, han existit sempre. Són molt més antigues i més «tradicionals» les festes alternatives que moltes festes reinventades als anys vuitanta, per exemple el toc d'inici de les Festes de la Mercè.

A «Festa i protesta, les altres festes. La festa alternativa en el context de la festa popular d'arrel tradicional», l'antropòleg Josep Fornés ens presenta tot un seguit d'iniciatives sorgides dels barris de Barcelona que apliquen un nou mètode experimental de recreació de tradicions que atrau gent jove i inquieta i que crea un caldo de cultiu apropiat per posar a prova el que havien de ser els embrions de les colles de castells, grallers, dracs i diables, però també de les noves festes. A partir de la descripció de les festes sorgides com a alternativa a les celebracions oficials ja al segle XIX, ofereix una reflexió al voltant de les noves tradicions sorgides en el context de les festes urbanes a Catalunya.

Joan Manuel Parisi, gerent del Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i la Bordeta al seu article «Festa, participació i convivència», planteja la problemàtica que representa la crisi actual per a moltes entitats relacionades amb el món de la festa, ja que la minva dels pressupostos i l'excessiva dependència de moltes festes en les aportacions de les administracions n'han fet ressentir la qualitat. També planteja el progressiu en-duriment de les ordenances i lleis que condicionen i coarten les activitats al carrer.

Afronta la festa major com a expressió genuïna de la festa que tradicionalment s'ha donat en barris tot constatant el fet que difícilment es pot entendre una festa major sense un important estadi de coordinació associativa des de la base amb independència de les formes que s'adoptin per coordinar-la, tot manifestant la necessitat de tenir una aposta per desenvolupar festes que ens siguin pròpies i que defugin de l'assimilació de models que encarcarin llur pròpia evolució.

Toni González tracta el tema de la festa i l'economia a l'article «L'impacte econòmic de la festa». De professió gestor cultural ens manifesta que la festa no només és un divertiment, una dimensió simbòlica, sinó que té també una dimensió material i econòmica tangible. A la festa es belluguen, circulen i es generen diners, treball, feines, etc.; la festa activa l'economia local. La feina de la gent festaire és un aspecte que cal tenir en compte. És una escola de moltes altres professions, d'actors, de músics, d'organitzadors, de gestors, etc.

L'autor parteix del convenciment que ningú es creu els resultats dels estudis d'impacte econòmic que es fan. Malauradament el sector de la cultura no es caracteritza per apreciar la comptabilització i avaluació dels resultats de les activitats que organitza. Per fer-ho defineix com a impacte econòmic l'estimació o quantificació del conjunt d'activitats econòmiques originades directa o indirectament per l'esdeveniment en una zona determinada. L'impacte econòmic proporciona dades tan útils com el volum econòmic que aporten els visitants de la festa, quant gasten i en què s'ho gasten. Se'ns presenta tota una metodologia de treball a partir de dos casos concrets, desgranant pas a pas com s'ha de realitzar un estudi d'impacte

**A la festa es
belluguen, cir-
culen i es ge-
neren diners,
treball, feines,
etc.; la festa
activa l'econo-
mia local.**

econòmic d'una activitat cultural per acabar afirmant que un impacte econòmic creïble i ben comunicat pot ser una eina contundent per crear estats d'opinió favorables entre la població i els sectors econòmics, socials i polítics de la ciutat. L'ús del carrer com un espai i com a dimensió comunitària, festiva, comuna, etc. atrau molts turistes. La ciutat sedueix, enamora i ho fa per aquest ambient de carrer.

La relació de festa i escola és presentada per Ricard Bonmatí, escriptor per a infants i professor de Blanquerna a «Les festes populars i l'escola. Educació, festa i carrer». La presència de la festa a l'escola és un fet relativament recent. En un moment en què les festes populars catalanes havien pràcticament desaparegut sobretot de l'àmbit urbà, s'intentà de reimplantar-les principalment a partir de molt contingut llegit (*Costumari català* de Joan Amades, etc.), però no viscut. Per exemple, el tió fou introduït a la ciutat de Barcelona, on no hi havia gaire costum de fer-lo, ja que més aviat es tractava d'un costum de tipus rural, i ha acabat sent una cosa de tota la vida. I a l'inrevés passà amb el pessebre, que era una tradició sobretot barcelonina.

Des de l'escola s'ha fet molta feina en aquest sentit, amb diferents resultats. Barcelona ha estat pionera en l'escola moderna, en l'escola activa, en els moviments de renovació pedagògica. No podia ser aliena a la festa com a construcció social i simbòlica. Les mestres i els mestres de Catalunya han estat i són encara avui motors de reimplantació de festes i tradicions en altre temps perdudes. Representen les possibilitats pel que fa a motivació i estímulo en l'àmbit educatiu, dins i fora de l'escola.

El darrer article que hem demanat per ajudar-nos a contextualitzar el tema està dedicat als protocols festius. El seu autor, l'investigador Amadeu Carbó, considera que el protocol festiu de Barcelona sorgeix de manera diferent que el d'altres poblacions, en què es fa com a valorització de la festa tradicional entesa com a bé patrimonial col·lectiu, ja que gran part es reinventa.

Va ser a partir de crear figures festives als barris i a les escoles que sorgí una nova manera de fer, la qual estava en mans de l'associacionisme de base social dels barris. Una progressiva consciència per part dels protagonistes de la festa envers la

necessitat de protecció de les activitats i dels personatges de la festa i la necessitat de crear tallafocs que protegissin la festa tradicional reinventada, fa que sorgeixi la necessitat d'elaborar un protocol festiu en la línia dels que s'han fet a poblacions com a Sitges, Vilafranca del Penedès, etc., un protocol que consideri les festes com un patrimoni que cal preservar.

La defensa del patrimoni festiu ha arribat a ser una necessitat entre els seus protagonistes, els festaires, veritables voluntaris socials i culturals generadors de tradicions en canvi continu, un canvi pausat que va al ritme de la societat més activa en l'organització de les festes, i que no vol ensurts ni brusquedat d'una administració tècnica que pot considerar més còmode l'encàrrec remunerat a professionals que el treball voluntari de les associacions.

La darrera part de la publicació que teniu a les mans tracta específicament de l'estudi d'impacte del moviment festiu a la ciutat de Barcelona, estudi que té quatre objectius bàsics:

- Identificar les principals característiques de les entitats que treballen en el marc festiu i de la cultura popular i tradicional a la ciutat de Barcelona i que tenen un impacte directe en el seu moviment associatiu.
- Analitzar l'activitat realitzada per aquestes entitats així com el seu impacte econòmic i social.
- Definir tipologies analítiques que permetin aprofundir en el coneixement de la seva activitat i de les dinàmiques de funcionament.
- Analitzar el grau de participació que tenen les entitats entre elles i amb les administracions públiques de districte i la ciutat.

L'estudi se centra en la caracterització, l'impacte i les tendències del moviment festiu a la ciutat de Barcelona, en fa una síntesi i exposa unes conclusions extensament argumentades sobre l'organització interna de les entitats, la seva relació amb l'Administració realitzant una contextualització del moment actual. A més hi ha uns annexos que presenten amb molt de detall els resultats d'exploració de l'enquesta realitzada, el qüestionari utilitzat en la mostra i la relació d'entitats participants.

L'estudi se centra en la caracterització, l'impacte i les tendències del moviment festiu a la ciutat de Barcelona.

